

101 ΜΕΣΟΛΕΣΣΙΚΟΙ ΚΕΦΑΛΟΧΕΙΛΕΣ
ΣΤΗΡΟΝΗ ΣΤΗΝ ΕΒΕΛΟΥ

Βασιλειάδης Αθανάσιος

Ο κεφαλόδεσμος και γενικά κάθε κάλυμμα του κεφαλιού δημιουργήθηκε από την ανάγκη και την επιθυμία του ανθρώπου να προστατεύει τα μαλλιά και να συμβάλλει στην όσο πιο καλαίσθητη εμφάνιση του κεφαλιού, κυρίως των γυναικών.

Από την αρχαιότητα οι γυναίκες συνήδιζαν όχι μόνο να σκεπάζουν αλλά και να σφίγγουν με κάλυμμα-μαντήλι τα μαλλιά τους. Εκτός από το κρήδεμνον (κάρα-δέμα δηλαδή δέσιμο του κεφαλιού), πολύ αγαπητό κάλυμμα ήταν ο κεκρύφαλος (από το ρήμα κρύπτω και φάλος δηλαδή το άκρον, η εξοχή του κεφαλιού). Ο κεκρύφαλος που κάλυπτε και συγκρατούσε τα γυναικεία μαλλιά ήταν ένα είδος πλεκτού σκούφου ή μαντηλιού. Στους ελληνιστικούς χρόνους ο κεκρύφαλος ήταν μόνο δικτυωτό πλέγμα που συγκρατούσε τα μαλλιά των γυναικών αλλά και των ανδρών χωρίς όμως να τα κρύβει. Αργότερα οι Ρωμαίοι χρησιμοποίησαν το λεγόμενο *reticulum* δηλαδή μικρό δίχτυ, κάλυμμα του κεφαλιού των γυναικών. Αλλά και μερικοί άντρες (θηλυπρεπείς) φορούσαν το *reticulum* για να ξεπέσει με τον καιρό, έτσι νομίζω, η λέξη *reticulum* στη λέξη ρεντίκολο με την έννοια του γελούου.

Ο αρχαίος κεκρύφαλος θα γίνει στη βυζαντινή εποχή το φακιόλιον ή φακιόλι. Ονομαστά ήσαν τα μικρασιάτικα κεντημένα φακιόλια.

“οπού ’ρδε από την Πόλη

κι όπου φορεί φακιόλι”

αναφέρεται σε δίστιχο. Η λέξη φακιόλι ίσως να έχει σχέση με τις λατινικές λέξεις *fascia*-ae, *fascis*-is και *fasciculus*-i = δέμα, φασκία, δέσιμο και φάελος, κάλυμμα (όχι μόνο επιστολής).

Μια από τις πιο ωραίες νεοελληνικές φορεσιές είναι η μεσογειτική φορεσιά που φόραγαν οι Μεσογείτισες όλο τον περασμένο αιώνα μέχρι το 1930-5 περίπου.

Έχει επικρατήσει να λέγεται φορεσιά Αττικής ενώ πρέπει να λέγεται μεσογείτιχη φορεσιά, αφού στην Αττική υπάρχουν και οι φορεσιές των Μεγάρων, της Σαλαμίνας και του Μενιδίου με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της η κάθε μία. Εμείς οι Μεσογείτες πρέπει να το τονίζουμε αυτό, να καθιερωθεί η ονομασία “μεσογείτιχη φορεσιά”. Κάνω έκκληση στους πολιτιστικούς φορείς της περιοχής μας για να μη χάνουμε τη μεσογείτιχη ταυτότητά μας. Άλλωστε είναι κοινή ομολογία ότι η μεσογείτιχη φορεσιά υπερέχει από τις άλλες φορεσιές της Αττικής κυρίως στο κέντημα-διάκοσμο και στο συνδυασμό των χρωματικών αποχρώσεων. Ο μεσογείτικος γυναικείος κεφαλόδεσμος αποτελείται από το μαντήλι, το τσεμπέρι με το ρέδι, την μπόλια, την ξούλια (σκούφο), το ξελίκι, επίχρυσο κόσμημα του μετώπου και τα πεσκούλια, επάργυρους σωλήνες με μακρυνές μεταξωτές κλωστές, που στολίζουν και συμπληρώνουν τα μαλλιά.

Οι Μεσογείτισες εκτός από το άσπρο καθημερινό μαντήλι με τις μαύρες στάμπες έχουν τα θαυμάσια μαντήλια που τα ονόμαζαν “μιάμισυ”, “δύμισυ” και “τρισήμισυ” (νί έ γκίμισε, ντί έ γκίμισε, τρί έ γκίμισε, στα αρβανίτικα, παραφθορά δηλαδή της λέξης ήμισυ). Η ονομασία δόθηκε από την αξία που είχαν τότε σε δραχμές. Τα μαντήλια αυτά σε ωραία καφέ-μελί χρώματα είναι παρόμοια αλλά διαφέρουν στην ποιότητα του υφάσματος και στην πυκνότητα των σχεδίων. Το “μιάμισυ” έχει λιγότερα σχεδιασμένα λουλούδια, το “δύμισυ” περισσότερα και το “τρισήμισυ” είναι διάσπαρτο από λουλούδια σε ωραία φωτεινά χρώματα.

Τα σταμπωτά αυτά σχέδια σχηματίζουν στεφάνι ή καλαθάκια με λουλούδια ή μεγάλη κλάρα ή έχουν πολλά σκόρπια λουλούδια. Τα λουλούδια αυτά τα ζωγράφιζαν με το χέρι επάνω στα σταμπωτά σχέδια οι άξιες μαντηλούδες της περιοχής μας. Κυρίως στο Κορωπί ήταν οι σπουδαίες μαντηλούδες. Οι στάμπες που χρησιμοποιούσαν για τα σχέδια ήταν ξύλινες σε ορθογώνια σχήματα και τις αγόραζαν στην Αθήνα.

Ακόμη και το πένθος φαινόταν από τα χρώματα του μαντηλιού. Πένδιμα μαντήλια ήσαν το “μιάμισυ” σε σκούρο χρώμα, το πράσινο-λαδί σκέτο ή με λουλούδια σκούρα, το μελιτζανί και σε βαρύ πένθος το καφέ σκούρο. Το μαύρο μαντήλι καθιερώθηκε μετά τους Βαλκανικούς πολέμους.

Πολλοί υποστηρίζουν ότι τα μαντήλια και οι μπόλιες κυρίως όταν τελειώνουν σε κρόσσια συμβολίζουν ή συμπληρώνουν τα μαλλιά. Έτσι εξηγείται και η συνήθεια να φορούν μαντήλια και οι άνδρες όταν είχαν λίγα μαλλιά ή ήσαν φαλακροί.

Τα μαλλιά όπως και τα μαντήλια συμβολίζουν σωματική δύναμη γι' αυτό όταν ένας νέος άρπαζε το μαντήλι της κόρης ή της έκοβε την κοτσίδα εκείνη ήταν υποχρεωμένη να τον παντρευτεί. Αυτή η συνήθεια εδώ στα χωριά μας, η ταύτιση δηλαδή του μαντηλιού με τα μαλλιά είναι πανάρχαια και πανελλήνια. Στη θρησκεία μας το μαντήλι καθαγιασθηκε με τη μορφή του Χριστού στη γνωστή εικόνα του "Αγίου Μανδηλίου".

Στα Μεσόγεια ο κεκρύφαλος-φακίολι συνεχίζεται με το τσεμπέρι που δένει σφιχτά τα μαλλιά της παντρεμένης γυναίκας κάτω από το μαντήλι. Η λέξη τσεμπέρι που είναι τούρκικη (Cember) και σημαίνει κύκλος, είναι και μαθηματικός όρος. Ασφαλώς εδώ τσεμπέρι εννοεί, νομίζω, μαντήλι κυκλικά δεμένο στο κεφάλι που σφίγγει τα μαλλιά.

Το τσεμπέρι είναι σύμβολο του γάμου, το φοράει μόνο η παντρεμένη γυναίκα. Είναι από άσπρο τουλουπάνι και για τις νύπαντρες στο χρώμα του κρόκου του αυγού ή του κρίνου-κρόκου που και τα δύο είναι σύμβολα γονιμότητας. Το τσεμπέρι αυτό το έλεγαν κροκοστό και το πρωτοφόραγε η νύφη την ημέρα του γάμου και για ένα χρόνο συνέχεια, εκτός αν έμενε έγκυος οπότε φορούσε πια το άσπρο τσεμπέρι. Αργότερα το κροκοστό αντικαταστάθηκε με το κόκκινο τσεμπέρι. Ο λόγος ήταν απλός, πρακτικός. Πιο εύκολα τους πετύχανε το κόκκινο χρώμα στο βάψιμο παρά το χρώμα του κρόκου. Αλλά και το κόκκινο τσεμπέρι κροκοστό το έλεγαν.

Με το τσεμπέρι συνδέεται άμεσα το ρέδι. Το ρέδι από ένα κομμάτι άσπρο, χονδρό ύφασμα του αργαλειού, κυλινδρικά ραμμένο σχημάτιζε ένα είδος ημικύκλιου σαν στέμμα. Η λέξη ρέδι θα πρέπει, νομίζω, να έχει σχέση με τη λατινική λέξη rota-ae = ρόδα, τροχός. Ρέδι λέμε ακόμη και σήμερα στα Μεσόγεια το μεταλλικό στεφάνι των ξύλινων βαρελιών του κρασιού. Και στην κουλούρα του γάμου που με τόση τέχνη στόλιζαν οι Μεσογείτισες έβαζαν γύρω-γύρω κυκλικά μια στενή λωρίδα ζυμαρί που την έλεγαν ρέδι.

Το τσεμπέρι με το ρέδι στερέωνε στο κεφάλι το μαντήλι και την μπόλια και στο μέτωπο το ξελίχι. Το ρέδι το έβαζαν στην πλατιά επιφάνεια του τσεμπεριού, το τύλιγαν 2-3 φορές και σχημάτιζε έτσι μια ταινία που την έλεγαν στεφάνι ή κορωνάτσι. Σε βαρύ πένθος πολλές γυναίκες έβγαζαν εντελώς το τσεμπέρι με το ρέδι κι έτσι το μαντήλι κατέβαινε χαμηλά στο μέτωπο. Το μαντήλι της νύφης το στόλιζαν με τα ωραία πιργέλια. Τα πιργέλια ήταν η χειροποίητη, στα κοπανέλια, χρυσή δαντέλα που έραβαν γύρω στο τελείωμα του μαντηλιού. Μόνο στο καλό μαντήλι, το "τρισήμισυ" έβαζαν πιργέλια.

Η λέξη πιργέλι δε φαίνεται να έχει τουρκική ή αλβανική προέλευση. Μάλλον θα είναι νομίζω, παραφθορά της λέξης περιγυρος αφού τα πιργέλια ράβονταν γύρω από το μαντήλι σε αντίθεση με τις ταινίες της μπόλιας, τις λεγόμενες θέκες που στόλιζαν μόνο τις δύο στενές πλευρές της. Η κατάληξη -λι στη λέξη πιργέλι ίσως έχει ιταλική προέλευση και τη βρίσκουμε και σε άλλες ελληνικές λέξεις στα Επτάνησα που δέχτηκαν άμεσα την ιταλική επίδραση. Έπειτα ξέρουμε ότι τα πρώτα μαντήλια και οι μπόλιες έρχονταν στα Μεσόγεια από Ύδραίες γυναίκες που οι ναυτικοί άνδρες τους τα έφερναν κυρίως από την Ιταλία.

Τα πιργέλια τα πήγαινε δώρο η πεθερά στη νύφη μαζί με το καλό μαντήλι το “τρισήμισυ”. Οι φτωχές πεθερές δεν έκαναν δώρο στη νύφη μαντήλι με πιργέλια. Ήταν κι αυτό ενδεικτικό της οικονομικής διαφοράς που καθόριζε τις τότε κοινωνικές τάξεις στα χωριά της περιοχής μας.

Τα σχέδια της δαντέλας στα πιργέλια ήταν ποικίλα, τα λεγόμενα “σπιτάκια, μπακλαβά, δίχτυ”. Άλλα είχαν κλαδάκια με λουλούδια, άλλα μαϊάνδρο ή μικρά σαλιγγαράκια, πανάρχαια σύμβολα γονιμότητας. Έχουμε επίσης στο πιργέλι μαστραπά ή μικρές γυναικείες μορφές, σύμβολα κι αυτά χαράς και δημιουργίας.

Η μπόλια είναι το πιο επιβλητικό κομμάτι του κεφαλόδεσμου της Μεσογείτσας. Είναι το απαραίτητο στοιχείο της φορεσιάς της νύφης την ημέρα του γάμου. Ήταν από μεταξωτό άσπρο-ζαχαρί ύφασμα και στις δύο στενές πλευρές της ήταν ραμμένες οι θέκες, δύο θαυμάσιες ταινίες από χρυσή δαντέλα πλεγμένη στο χέρι, στα κοπανέλια. Οι θέκες καταλήγουν σε χρυσά κρόσσια γι’ αυτό η μπόλια λεγόταν και χρυσοκροσσού. Η μπόλια γενικά που σκέπαζε το κεφάλι και τους ώμους της νύφης θεωρείται μέσο προστασίας από το μάτιασμα που τόσο πολύ το πρόσεχαν οι Μεσογείτες. Τον περασμένο αιώνα οι γυναίκες στα Μεσόγεια φόραγαν μπόλιες υφασμένες στον αργαλειό τους. Αυτές οι μπόλιες που ήταν μικρές και μόλις σκέπαζαν το μαντήλι, ήταν οι κοντομπόλιες ή κονμπόλιες όπως αναφέρονται σε προικοσύμφωνα της εποχής.

Όλη η τεχνική για την ωραία εμφάνιση της μπόλιας ξεκινούσε από το τσεμπέρι. Επάνω από το μέτωπο η άκρη της μπόλιας έμπαινε με πολλή προσοχή στο τσεμπέρι με το ρέδι και στερεωνόταν στα μαλλιά. Μάλιστα για να στερεώνεται η μπόλια στο τσεμπέρι χωρίς να κάνει “ζάρες” χρησιμοποιούσαν

ένα μαχαίρι και με τη μύτη του μαχαριού βοηθούσαν απαλά την άκρη της μπόλιας να μπει μέσα στο τσεμπέρι. Το ότι η μπόλια έμπαινε, εμβαλλόταν στο τσεμπέρι, ίσως μας εξηγεί και την προέλευση της λέξης μπόλια που ασφαλώς δεν είναι τούρκικη όπως αναφέρεται συχνά, αλλά θα πρέπει, νομίζω, να είναι παραφθορά της λέξης εμβόλιον.

Στους αρχαίους Έλληνες η λέξη εμβόλιον σήμαινε αρχικά το λεπτό, αραιό δίχτυ. Και σήμερα ακόμη το δίχτυ-φιλέ χρησιμοποιείται για κάλυμμα του κεφαλιού. Το ότι η λέξη εμβόλιον στην καθομιλούμενη έγινε μπόλια δεν θα πρέπει να μας ξενίζει γιατί και ο ιατρικός όρος εμβόλιον εδώ στα Μεσόγεια τουλάχιστον, έγινε μπόλι και μπόλια. Κάτι ακόμη που νομίζω ότι ενισχύει την άποψη για την προέλευση της λέξης μπόλια από το ρήμα εμβάλλω είναι και η λέξη θέκες.

Η λέξη θέκες ίσως φαίνεται από πρώτη άποψη αρβανίτικη, πιστεύω όμως ότι είναι η ελληνική λέξη θήκη, κυρίως η θήκη του μαχαριού και συνεκδοχικά το μαχαίρι. Θήκη και θέκ έλεγαν οι Αρβανίτες το μαχαίρι που είχε θήκη και τη λεπτή φέτα ψωμιού την κομμένη με το μαχαίρι.

Θέκες λοιπόν λέγονταν στην μπόλια οι δαντελένιες άκρες που ήταν λεπτές και εκεί ράβονταν, έμπαιναν δηλαδή σαν σε θήκη οι άκρες της μπόλιας. Το ύφασμα της μπόλιας λεπτό και αραχνοῦφαντο καθώς ήταν, άνοιγε, έλυωνε συχνά από την πολλή χρήση στους χορούς, σε γάμους και πανηγύρια. Γι' αυτό συχνά οι Μεσογείτιςes άλλαζαν το ύφασμα της μπόλιας ενώ οι θέκες, θήκες τρόπον τινά, όπου έμπαινε, εμβαλλόταν δηλαδή η μπόλια, διατηρούνται θαυμάσια.

Στις θέκες έχουμε τα ίδια σχέδια δαντέλας όπως και στα πιργέλια, αλλά οι θέκες ήταν πιο πλατιές. Τις θέκες και τα πιργέλια όταν πια δεν τα φορούσαν ύστερα από αρκετά χρόνια γάμου, τα φύλαγαν στην κασέλα τους. Πολλές τα πήγαιναν στην εκκλησία για να σκεπάζει ο παπάς το Δισκοπότηρο ή για στολισμό της Αγίας Τράπεζας.

Οι Μεσογείτες βοσκοί και τσοπαναράιοι αντί για μαντήλι στο κεφάλι, κυρίως το χειμώνα, φορούσαν την κατσούλα που ήταν ένας μάλλινος υφαντός σκούφος με υψωμένη την κορυφή, ένα είδος λοφίου-κράνους ψηλά στο κεφάλι.

Η λέξη κατσούλα ασφαλώς πρέπει να σχετίζεται με τη λατινική λέξη *cas-sis-cassidis* που σημαίνει περικεφαλαία και με τη βυζαντινή λέξη κασσίς-κασσίδος που ήταν το στιλπνό χάλκινο κράνος.

Και από εδώ θα πρέπει, νομίζω, να προέρχεται η γνωστή νεοελληνική λέξη κασσίδα που σημαίνει μόλυνση του τριχωτού μέρους του κεφαλιού, ασφαλώς εκείνο που το σκέπαζε το χάλκινο κράνος.

Και η λέξη ξούλια πιστεύω ότι είναι παραφθορά της λέξης κατσούλα. Η Αγγελική Χατζημιχάλη στο έργο της “Ελληνική Λαϊκή Τέχνη” αναφέρει: “Στο Ρουμλούκι της Μακεδονίας η νύφη ρίχνει το Κατσούλι”, δηλαδή τον ωραίο κεφαλόδεσμο που μοιάζει με αρχαίο κράνος. Η ξούλια στα Μεσόγεια ήταν ένας σκούφος από κόκκινη τσόχα, βαθύς για να στερεώνεται καλά στο κεφάλι της πλούσιας ανύπαντρης ή αρραβωνιασμένης κοπέλας. Ήταν φορτωμένη με ασημένια νομίσματα σε σειρές και στένευε στην κορυφή όπου στο τελείωμα υπήρχε πόρπη ασημένια ή χρυσή με παράσταση της Παναγίας ή του Χριστού. Η πρακτική της βέβαια σημασία ήταν ότι ο πατέρας της κόρης αποταμίευε και ασφάλιζε μ’ αυτό τον τρόπο το βιος του, συνήθεια που είχε ξεκινήσει από την εποχή της Τουρκοκρατίας.

Αυτός ο ωραίος μεσογείτικος κεφαλόδεσμος, στις αρχές του αιώνα μας, αρχίζει σιγά-σιγά να χάνεται. Οι γυναίκες δε φορούν πια την ωραία μπόλια και γύρω στο 1930 εγκαταλείπουν το μαντήλι με τα πιργέλια. Η γενικότερη αλλαγή νοοτροπίας, οι νέες ιδέες παρέσυραν και τις Μεσογείτισες. Άρχισαν σιγά-σιγά να παραγγέλλουν μαντήλια μονόχρωμα μεταξωτά σε ωραίο καφέ-μπέζ χρώμα, χωρίς πιργέλια. Μεσολάβησε ο πόλεμος του ’40-41, η κατοχή και το επάγγελμα της μαντηλούς και της πιργελούς χάθηκε. Έπειτα πολλές φορεσιές ξεπουλήθηκαν από άγνοια στους περαστικούς εμπόρους ενώ άλλες παραμελήθηκαν εντελώς.

Κοντά σ’ αυτά υπήρχε και η παραγγελία που άφηναν οι ηλικιωμένες γυναίκες στους δικούς τους να τις ντύσουν με τη νυφική φορεσιά όταν πεθάνουν. Έτσι θάφτηκαν μαζί τους πολλά μεσογείτικα καλλιτεχνήματα που δεν ξαναγίνονται πια. Όμως και τα λίγα που έχουν απομείνει αποτελούν μνημεία τέχνης άξια θαυμασμού, πολύτιμα κειμήλια, νοσταλγικά σύμβολα μιας εποχής που πέρασε και χάθηκε οριστικά.

Η ανακοίνωση είναι περιληπτικό απόσπασμα από το υπό έκδοση βιβλίο μου «Μεσογείτικος κεφαλόδεσμος».

Πηγές-Βοηθήματα

Για το Μεσογείτικο κεφαλόδεσμο οι περισσότερες πληροφορίες μας είναι από ηλικιωμένες γυναίκες της περιοχής Μεσογείων μια και δεν έχουμε βασική βιβλιογραφία για το συγκεκριμένο θέμα.

Βέβαια σημαντικά βοηθήματα είναι η εργασία της Κατερίνας Κορρέ-Ζωγράφου "Νεοελληνικός Κεφαλόδεσμος" Αθήνα 1978 6' έκδοση αναθεωρημένη 1991, η εργασία της Αγγελικής Χατζημιχάλη "Νεοελληνικές φορεσιές", η εργασία της Μαρ. Μιχαήλ-Δέδε "Η φορεσιά της Μεσογείτισας" 1981 και το βιβλίο του Γ. Χατζησωτηρίου "Ιστορία της Παιανίας και της γύρω περιοχής" με σχετικές αναφορές στο Μεσογείτικο κεφαλόδεσμο.

Πολύτιμα στοιχεία βρίσκουμε επίσης στο έργο του Κυρ. Σμόπουλου "Ξένοι ταξιδιώτες στην Ελλάδα" 1975.

Άλλα βοηθήματα

Στ. Παπανικολάου, Το Κορωπί των Μεσογείων της Αττικής, 1947, σσ. 38, 41, 47-49.

Στ. Παπανικολάου, Αττικά Ιστορικά Σημειώματα, 1958, σσ. 34, 38-40.

Μαρ. Μιχαήλ-Δέδε, Αρβανίτικα τραγούδια, 1978, σ. 82.

Μαρ. Μιχαήλ-Δέδε, Χορός και τραγούδι στα Μεσόγεια, 1968, σσ. 28, 52.

Γ. Χατζησωτηρίου, Τα Λαογραφικά της Μεσογαίας Αττικής, 1980, σσ. 98, 99, 112, 113, 268-270.

Βασ. Λέκκα Χατζή, Τα κοκκά στα Μεσόγεια Αττικής, Λαογραφία Π.Δ. (34) 1988, σσ. 158-169.

Π. Φουρίκη, Ελληνοαλβανικές Λαογραφικές Έρευνες, Λαογραφία Γ', 1929, σσ. 12, 13, 17 σημ. 2.

Π. Φουρίκη, Γάμος και γαμήλια σύμβολα εν Σαλαμίνι, Λαογραφία Θ', 1926, σσ. 516, 533, 541, 542, 560-561.

Γιάννη Γκίκα, Οι Αρβανίτες και το Αρβανίτικο τραγούδι στην Ελλάδα, 1978, σσ. 75, 79.

Ν. Πολίτου, Λαογραφικά Σύμμεικτα, Τ.3, σσ. 133, 256-276, 357.

Κατ. Κορρέ, Περί την νεωτέραν Ελληνικήν κόμμωσιν, Πλάτων 26, 1974, σσ. 192-193.

Ιωάν. Κακριδής, Αραί, 1929, σ. 103 σημ. 4.

- Δ. Λουκάτου, Εισαγωγή στην Ελληνική Λαογραφία, 1977, σ. 341.
- Φ. Κουκουλέ, Βυζαντινών βίος και πολιτισμός, τόμ. Β', σ. 41, 4.
- Π. Ζώρα, Κοσμήματα και κεντήματα της Ελληνικής Λαϊκής φορεσιάς, σσ. 5-6.
- Γ. Σωτηρίου, Περί της εξωτερικής περιβολής των κληρικών, σσ. 456-458.
- Π. Αστέρη, Γυναικεία Καλλιτεχνήματα, Δοκίμιο, 1975.
- Γ. Σιέττου, Έθιμα στις γιορτές, 1975, σ. 483.
- Εμμ. Εμμανουήλ, Λουλούδια και δέντρα, Εκδ. Συλλόγου προς διάδοσιν ωφελίμων βιβλίων αρ. 8, 1960, (περ. Β).
- Άλκης Νέστορος-Κυριακίδου, Λαογραφικά Μελετήματα, σ. 132.
- Μέγα Λεξικόν της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας, Liddel-Scott. Τ. 1 6.5, Τ.2, σσ. 3, 19.
- Σκαρλάτου Βυζαντίου, Λεξικόν της Ελληνικής Γλώσσας, τ.1, σ. 1282.
- Ι. Πανταζίδου, Λεξικόν ομηρικών σ. 352.
- Ι. Παμπούκη, Τουρκικό Λεξιλόγιο της Νέας Ελληνικής, τόμος Α', σσ. 210, 218, 243.
- Γ. Φούρτη, Στρατιωτικόν Ελληνοτουρκικόν Λεξικόν, σσ. 206, 234, 382, 383.
- Οδ. Δημογιάννη, Λεξικό Ελληνοαλβανικό, σσ. 122, 149, 240, 241.

Summary

Contribution to the research of the headband of Mesogeia

The headband was created due to man's need and will to protect one's hair and to contribute to a more elegant appearance of hair, especially of women's hair.

The headband of Mesogeia consists of a kerchief, a «tsemberi» with «redi», a «bolia» with «theke» that the bride wore and a «xulia» (cap) that the rich girls wore before their marriage.

«Xeliki» was the ornament of the forehead, while «peskulia» or «massuria» ornamented and filled in the plaits.

The every day kerchief was white, while the fine ones were the «one and a half», the «two and a half» and the «three and a half» which took their names from their price in dracmas.

Fine kerchiefs had unique designs in different colours, which were made by the hand of the women kerchief makers, «mantiludes». Women of Mesogeia made the colours themselves from vegetable substances.

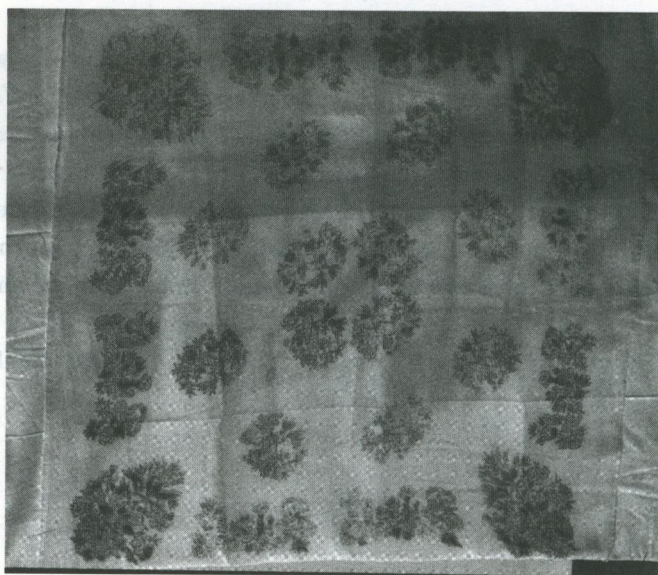
Kerchiefs from Jerusalem were worn by both men and women who had visited Jerusalem. The headband in Mesogeia was abolished around 1925 and very few women wear kerchiefs today, mostly black, mournful ones and rarely some of them still wear silk kerchiefs in beige or brown colour.

Vassiliki Lekka-Hatzi

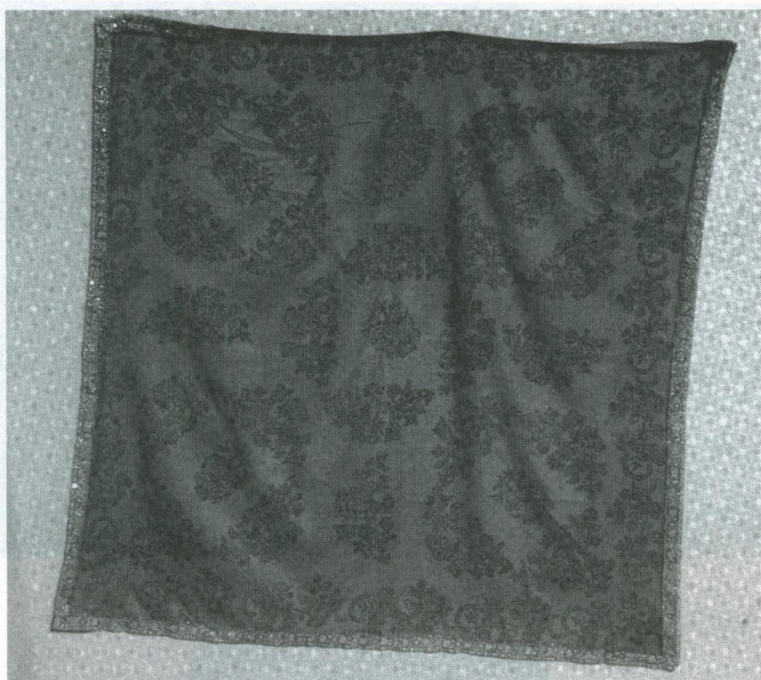
Εκ. 1.

Μαντήλι μιάνιμου.

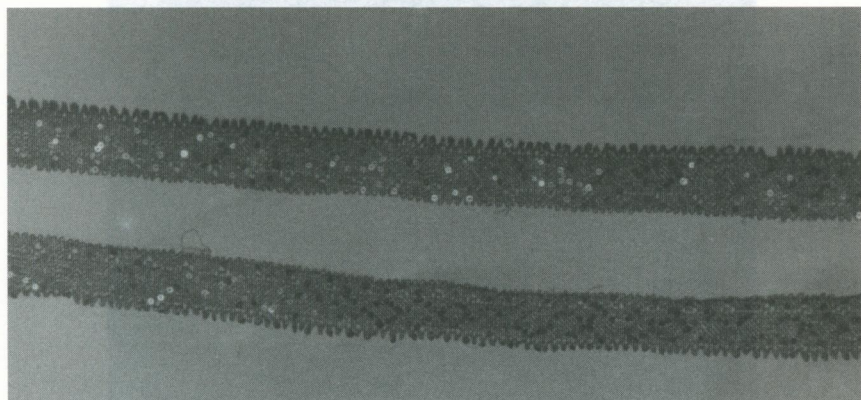

Εκ. 2.

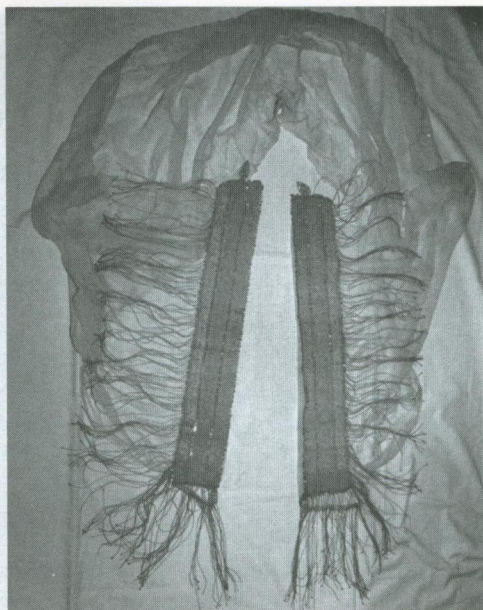
Μαντήλι διόμιμου.

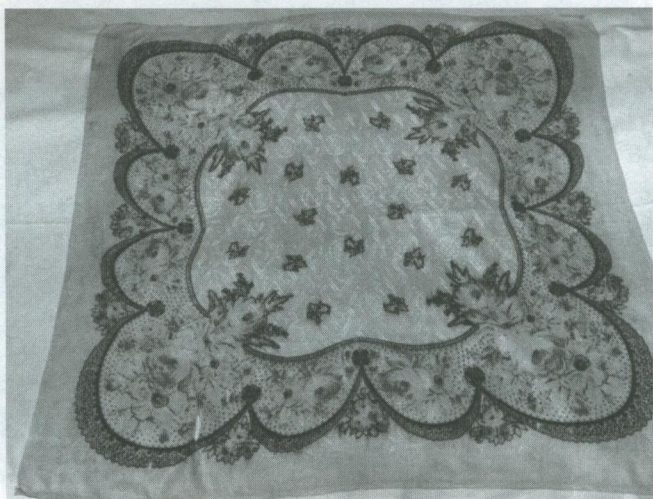
Εκ. 3.
Μαντήλι τρισήμισυ.

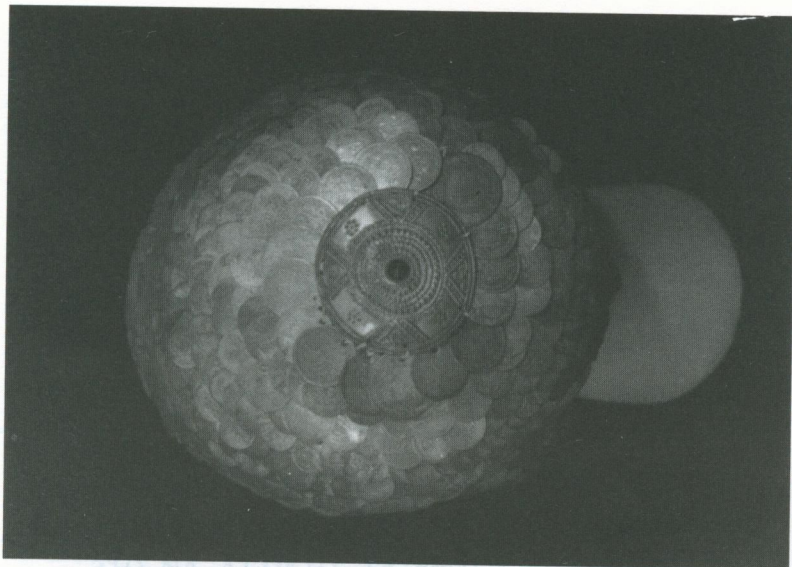
Εκ. 4.
Πιργέλια μαντηλιών.

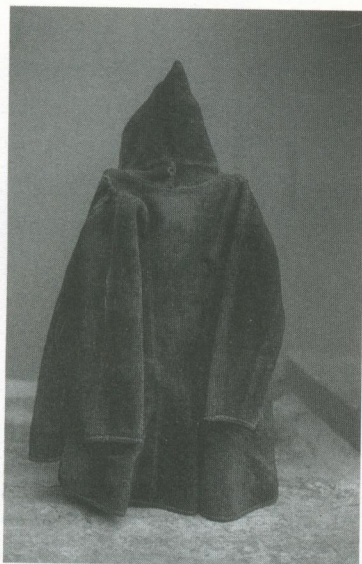
Εκ. 5.
Μπόλια με δέκες.

Εκ. 6.
Μαντήλι Καλαμάτα.

Εικ. 7.
Ξούλια.

Εικ. 8.
Κατσούλα.